

AZTÉCKE RODINNÉ PRÁVO*

JUDR. PETER VYŠNÝ
TRNAVSKÁ UNIVERZITA V TRNAVE
PRÁVNICKÁ FAKULTA
KATEDRA DEJÍN PRÁVA

Abstrakt

Aztécke rodinné právo upravovalo spolužitie mužov a žien v monogamnom manželstve, dočasnom manželstve, konkubinate a v polygýnnom manželstve, vzťahy medzi rodičmi a deťmi (hlavne inštitút rodičovskej moci) a poručníctvo ako náhradný rodinný vzťah.

Uzatváranie manželstva malo súkromný charakter. Postavenie manželov bolo v rovnie ich osobných, ako aj majetkových vzťahov pomerne rovnoprávne. Rozvod manželstva bol dovoľný, spoločnosť ho však vnímala negatívne. Rodičovská moc nezahŕňala právo rodičov usmrtiť ich dieťa. Inštitút adopcie nebol známy.

VYŠNÝ, Peter: Aztécke rodinné právo. HISTORIA ET THEORIA IURIS, roč. 1, 2009, č. 2, s. 64 – 80.

Úvod

Právo aztéckej spoločnosti, ktorá sa rozvíjala približne od r. 1325 do r. 1521 po Kr. v oblasti dnešného stredného Mexika, patrí do veľkej skupiny svetových archaických právnych kultúr. Prameňmi jeho poznania sú historické pramene pochádzajúce z obdobia po *conquiste*, t.j. z obdobia po zábore aztéckeho štátu Španielmi (1521). Tieto (rôznorodé) materiály sú síce početné, vo funkcii primárneho zdroja právnych informácií však vykazujú viac či menej zníženú výpovednú hodnotu, danú nepresnosťou, neúplnosťou či skreslenosťou mnohých údajov, ktoré obsahujú, ako aj tým, že len v obmedzenom rozsahu zachytávajú vývoj aztéckeho práva (pramene prevažne informujú iba o jeho finálnej historickej podobe, teda tej, ktorú malo v predvečer *conquisty*).

Z teoretického hľadiska predstavovalo aztécke právo neúplne vydiferencovanú súčasť iných normatívnych systémov aztéckej spoločnosti, t.j. právne normy do určitej miery splývali s normami náboženskými, etickými, a prípadne aj inými. Jeho hlavnou formou bola obyčaj, k čomu však treba doplniť,

* Tento článok je prepracovanou a rozšírenou verziou publikovaného konferenčného príspevku: VYŠNÝ, P.: Rodinné právo Aztékov. In: Zborník príspevkov z vedeckej konferencie doktorandov a školiteľov Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave. 3. zväzok. Trnava : Trnavská univerzita 2007, s. 74 – 86.

že Aztékovia svoje obyčajové právo v rozsahu, ktorý dnes nemožno presne určiť, kváziliterárne, t.j. aztéckym piktograficko-ideografickým písmom, zaznamenali (a rovnakým spôsobom zaznamenávali tiež právne akty vydávané panovníkmi, priebeh a výsledky súdnych konaní či správne opatrenia).

V tomto článku prehľadne pojednám o aztéckom rodinnom práve. Táto časť aztéckeho práva sa podľa literatúry vyznačovala stabilitou (nemennosťou) právnej úpravy prakticky v celom priebehu aztéckych dejín.

Rodina a príbuzenské vzťahy u Aztékov

Výskumy príbuzenských systémov ukázali, že rodina ako základná spoločenská jednotka mala a má viaceré odlišné formy v priestore a čase. U Aztékov existovali tzv. rozšírené rodiny, z ktorých každá pozostávala z niekoľkých nukleárných rodín (azt. *cencalli*¹, *cenyeliztli*²).³ Nukleárne rodiny sa skladali z jedného rodičovského páru a jeho priamych potomkov.⁴ V zásade každá takáto rodina predstavovala samostatnú domácnosť v zmysle základnej (najmenej) sociálno-ekonomickej jednotky aztéckej spoločnosti. Popri nukleárných rodinách založených uzavretím monogamného manželstva sa vyskytovali aj rodinné spoločenstvá polygynného charakteru.

Aztécka rodina mala patriarchálny charakter, avšak ako uvidíme nižšie, právne postavenie žien (manžielok, matiek, dcér, vdov či rozvedených žien) bolo vcelku priaznivé.

Môžeme rozlíšiť nasledovné základné kategórie príbuzenských vzťahov a stupne príbuznosti v ich rámci:⁵

¹ Opisný preklad: spoločenstvo tých, ktorí spolu žijú v dome.

² Opisný preklad: tí, čo spolu žijú skutočne a trvalo.

³ LEON PORTILLA, M.: Toltecáyotl. Aspectos de la cultura náhuatl. México : Fondo de Cultura Económica 2003, s. 242 – 243.

⁴ Pojem „nukleárna rodina“ vo všeobecnosti charakterizoval napr.: MURPHY, R. F.: Úvod do kulturní a sociální antropologie. Praha, SLON, 2006, s. 86 – 89.

⁵ Spracované podľa: SAHAGUN, B. de: Historia general de las cosas de la Nueva España, II. Madrid, DASTIN 2001, s. 762 – 768. TEN ISTY: Florentine Codex. General History of the Things of New Spain. Part IX. Book 10 – The People. Santa Fe: The School of American Research and The University of Utah, 1974, s. 1 – 9. (Obe uvedené diela sú dvoma verziami prameňa považovaného za jeden z najvýznamnejších prameňov poznávania aztéckej civilizácie.) Niektorými špeciálnymi otázkami spojenými s aztéckou príbuzenskou terminológiou sa zaoberal: CARRASCO, P.: Sobre algunos términos de parentesco en el náhuatl clásico. In: Estudios de cultura náhuatl 6, 1966, s. 149 – 166. Aztécku terminológiu nepokrvného príbuzenstva (angl. affinal kinship) obsiahnutú v klasickom náhuatlí, t.j. v jazyku predšpanielskych Aztékov, porovnala so šiestimi dialektmi súčasnej aztéčtiny: LAW, J. A.: Nahua Affinal Kinships: A Comparative Study. In: Ethnology 8, 1969, s. 103 – 121. Dôležitý príspevok k štúdiu aztéckeho systému príbuzenstva,

1. *Priama línia pokrvného príbuzenstva:*
 - a) *ascendenti:*
 - *mintonlti* = praprastárý otec
 - *achtontli* = prastárý otec; *veltiuhlti* = prastará matka
 - *tecul, culli* = starý otec; *citli, teci* = stará matka
 - *tatli, teta* = otec; *nantli, tenan* = matka
 - b) *descendenti:*
 - *tepiltzin teconeuh* = syn; *teichpuch tecuneuh* = dcéra
 - *ixuiuhlti* = vnuk/vnučka
2. *Bočná línia pokrvného príbuzenstva:*
 - *tlatli, tetta* = strýko; *teauí* = teta
 - synovec/neter: *machtli, temach* = výrazy, ktorými označoval synovca/neter hovoriaci mužského pohlavia; *tepilo, pilotl* = výrazy, ktorými označoval synovca/neter hovoriaci ženského pohlavia;
3. *Stupne nepokrvného príbuzenstva* (t. j. príbuzenstva v právnom zmysle, vytvoreného umelo):
 - *monculli* = otec svokra/svokry; *moncitli* = matka svokra/svokry
 - *montatli* = svokor; *monnantli* = svokra
 - *montli* = zať; *cioamontli* = nevesta
 - švagor: *textli* = výraz, ktorým označoval švagra hovoriaci mužského pohlavia; *vepolli oquichtli* = výraz, ktorým označoval švagra hovoriaci ženského pohlavia
 - švagriná: *vepolli cioatl* = výraz, ktorým označoval švagrinú hovoriaci mužského pohlavia; *vezoatl* = výraz, ktorým označoval švagrinú hovoriaci ženského pohlavia
 - *tlacpatatli* = nevlastný otec; *chaoanantli* = nevlastná matka
 - nevlastné dieťa: *tlacpauitectli, chaoaconetl* = výrazy, ktorými nevlastné dieťa označoval hovoriaci ženského pohlavia

Všeobecne o partnerskom spolužití mužov a žien

Aztécke trestnoprávne normy pripúšťali výlučne heterosexuálne partnerské vzťahy; homosexuálne (i transsexuálne) správanie tak mužov, ako aj žien, bolo trestané smrťou.⁶

ako aj niektorých špeciálnych otázok aztéckeho rodinného a dedičského práva predstavuje štúdia: KELLOGG, S. M.: 7. Kinship and Social Organization in Early Colonial Tenochtitlan. In: Handbook of Middle American Indians. Vol 4. Ethnohistory. University of Texas Press, 1986, s. 103 – 121.

⁶ Napr. TORQUEMADA, J. de: Monarquía Indiana. Tomo segundo. México, Editorial Porrúa 1969, s. 380.

Uzavretie manželstva a následné plodenie a vychovávanie detí bolo považované za zásadnú povinnosť každého člena aztéckej spoločnosti. Jedinú výnimku v tomto smere predstavovali kňazi a kňažky povinne žijúci v celibáte.⁷

Ako som už uviedol, partnerské spolužitia mužov a žien, resp. jednotlivé rodiny mali u Aztékov monogamnú, alebo polygýnnu podobu. Prv ako sa nimi začneme bližšie zaoberať, bude vhodné zmieniť sa o istých všeobecných obmedzeniach vytvárania heterosexuálnych partnerských spolužití, sankcionovaných aztéckym trestným právom, ktorých účelom bolo predísť zakladaniu takých manželstiev či neformálnych súžití, ktoré by pre svoj rozpor s prirodzenými (biologickými) zákonitosťami a (alebo) štandardmi správania zavedenými v priebehu kultúrneho vývoja Aztékov nemohli – či už riadne, alebo vôbec – plniť typické funkcie rodiny.

Prvé z týchto obmedzení súvisí so skutočnosťou, že plnohodnotný život v partnerskom zväzku predpokladá fyzickú i psychickú vyspelosť partnerov, ktorej nadobudnutie (aspoň teoreticky) indikuje dosiahnutie určitého veku. U Aztékov bola veková hranica pre uzavretie manželstva stanovená u žien na 15 až 18 rokov, u mužov na 20 až 22 rokov.⁸

Ďalšie obmedzenie vytvárania partnerských spolužití mužov a žien malo podobu série zákazov, ktoré smerovali na zamedzenie vzniku partnerského zväzku (ako i príležitostných sexuálnych stykov) medzi osobami, ktoré spájali určité, či už pokrvné, alebo nepokrvné, príbuzenské vzťahy. Konkrétne, ako rezumuje J. Kohler,⁹ uzavretie manželstva bolo zakázané:

- a) medzi príbuznými v priamej línii a súrodencami, a to bez ohľadu na to, či sa jednalo o príbuzných z matkinej, alebo otcovej strany,
- b) medzi synom a konkubínou jeho otca a
- c) medzi synom a jeho (ovdovenou) nevlastnou matkou (tento posledný zákaz zrejme nebol striktne dodržiavaný).

Dovoľovalo sa však manželstvo s dcérou matkinho brata.¹⁰

Osobitným obmedzeniam podliehal opätovný vydaj vdovy: vdova mohla uzavrieť nové manželstvo až vtedy, keď prestala kojiti posledné dieťa, ktoré mala so svojím zosnulým manželom¹¹ (nie je bez zaujímavosti, že doba koje-

⁷ Napr. ALBA, C. H.: Estudio comparado entre el derecho azteca y el derecho positivo mexicano. México, Instituto Indigenista Interamericano 1949, s. 37.

⁸ Napr. MENDIETA Y NÚÑEZ, L.: El derecho precolonial. México, Editorial Porrúa 1992, s. 97.

⁹ KOHLER, J.: El derecho de los aztecas. Vydané v jednom zväzku s dielom: CERVANTES Y ANAYA, J. de: Introducción a la Historia del Pensamiento Jurídico en México. México, Tribunal Superior de Justicia del Distrito Federal 2002, s. 84 – 85.

¹⁰ Tamže.

¹¹ Ak však vdova tento zákaz porušila, nevystavila sa tým žiadnej právnej sankcii, ale iba sankcii morálnej: osoby, ktoré žili v jej okolí, ju začali odsudzovať. Porovnaj

nia mohla trvať až 4 roky), a zároveň za podmienky, že muž, ktorý sa mal stať manželom vdovy, nemal nižšie spoločenské postavenie ako jej predchádzajúci manžel.¹² V určitom rozsahu sa tiež praktizovala ustanovizeň obdoba hebrejskému levirátu: vdova s deťmi sa mohla vydať za svojho švagra, prípadne, ako udáva G. C. Vaillant,¹³ aj za iného príslušníka svojho *calpulli*,¹⁴ ktorý potom prevzal otcovské úlohy jej zomrelého manžela. Keďže účelom manželstva vdovy a jej švagra v zásade nebolo splodiť potomkov,¹⁵ ale skôr vytvoriť náhradné rodinné prostredie pre deti, ktoré stratili otca, možno sa domnievať, že medzi ovdovenou ženou a jej švagrom nemuselo vzniknúť skutočné partnerské spolužitie.

Rozvedení manželia nesmeli obnoviť svoj niekdajší manželský zväzok (prípadne neoficiálne obnoviť svoje spolužitie), a to pod hrozbou trestu smrti (!).¹⁶

Monogamné formy partnerského spolužitia mužov a žien

Aztécke monogamné partnerské spolužitia mužov a žien je možné klasifikovať nasledovne:

1. (riadne) manželstvá,
2. dočasné manželstvá a
3. konkubináty.¹⁷

1. Manželstvo

Aztécke rodinné právo predstavovalo súbor tradičných obyčají, uznaných aztéckym štátom, a len v obmedzenom rozsahu dotknutých jeho legislatívnu činnosťou.¹⁸ Táto skutočnosť sa obzvlášť výrazne prejavovala v spôsobe, akým u Aztékov vznikalo manželstvo: manželstvo sa neuzatváralo pred orgá-

napr.: SAGAÓN INFANTE, R.: El matrimonio y el concubinato. México prehispánico y las costumbres que han prevalecido en las comunidades indígenas actuales. In: Memoria del II Congreso de Historia del Derecho Mexicano (1980). México, UNAM 1981, s. 102.

¹² Tamže, s. 86.

¹³ VAILLANT, G. C.: Aztékové. Praha, Orbis 1974, s. 88.

¹⁴ T. j. svojej občiny.

¹⁵ KOHLER, J.: c. d., s. 87.

¹⁶ Tamže, s. 96.

¹⁷ Napr. CRUZ BARNEY, O.: Historia del derecho en México. México, Oxford University Press 2006, s. 23.

¹⁸ Na tento fakt poukázal napr. G. F. Margadant S., píšuc: „... derecho de familia, menos sujeto a la arbitrariedad de la élite dominante, y más fijado en forma de tradiciones.“ (MARGADANT S., G. F.: Introducción a la Historia del Derecho Mexicano. México, Editorial Esfinge 2006, s. 32).

nom štátnej moci alebo nejakou náboženskou autoritou (t. j. kňazom)¹⁹ – na druhej strane, F. López de Gomara udáva, že súčasťou svadobných obradov bolo pripravenie mladomanželského lôžka kňazmi, ktorí tiež vraj manželom udeľovali po ich svadobnej noci akési požehnanie,²⁰ – ale istými obradnými úkonmi, dozaista religiózneho pôvodu,²¹ resp. významu, ktoré, ako uvidíme nižšie, uskutočňovali rodičia, a prípadne aj ďalší príbuzní (alebo priatelia) osôb hodlajúcich vstúpiť do manželského stavu v súčinnosti s týmito osobami. Tieto úkony, resp. obrady sa uskutočňovali v určitom zaužívanom poradí. Išlo jednak o činnosti s praktickým významom (napr. príprava svadobných jedál), jednak o určité folklórne obrady. Aj keď ich nemožno považovať za právne úkony vo vlastnom zmysle, treba im priznať istú právnu relevanciu, nakoľko bez ich riadneho uskutočnenia nebolo u Aztékov možné platne uzavrieť manželstvo.

O konkrétnych úkonoch, resp. obradoch vedúcich k vzniku aztéckeho manželstva sa zmieňujú autori viacerých prameňov.²² Podľa ich údajov môžeme priebeh príprav na uzatvorenie manželstva a samotné sobášne obrady – skrátené – charakterizovať takto: O tom, že sa mladík, ktorý dosiahol patričného veku, ožení, rozhodli jeho rodičia, ako i ďalší príbuzní, ktorí mu zároveň vybrali budúcu manželku. Rodičia najskôr požiadali o uvoľnenie svojho syna z verejnej (internátnej) školy z dôvodu ženby. Po tom, ako bol syn prepustený zo školy a vrátil sa do rodičovského domu, rodičia iniciovali akési „pytačky“. Požiadali stareny pôsobiace ako „dohadzovačky“, aby s rodinou dievčaťa, ktoré si vyhliadli ako manželku pre svojho syna, dojednali sobáš. Bolo zvykom, že rodičia dievčiny nesúhlasili s jej vydajom ihneď, ale až po viackrát opakovaných žiadostiach „dohadzovačiek“. Následne sa rodičia budúcich manželov stretli a dohodli na termíne svadby. V svadobný deň sa zišli príbuzní sobášiacich sa i ďalšie pozvané osoby (napr. vychovávatelia zo školy, ktorú ženích navštevoval) a začala sa svadobná hostina, spojená s obdarovávaním ženicha a nevesty a s ďalšími zvyklosťami. Po západe slnka sa konali viaceré svadobné obrady, z ktorých zrejmu matrimoniálnu symboliku malo zviazanie koncov odevu nastávajúcich manželov. Svadba trvala spravidla štyri dni. Zdá sa, že manželia sa až do jej skončenia postili a zdržiavali sexuálneho styku.

¹⁹ Napr. MENDIETA Y NUÑEZ, L.: c. d., s. 92.

²⁰ LOPEZ DE GOMARA, F.: *Historia de la conquista de México*. México, Editorial Porrúa 1997, s. 304 – 305.

²¹ MENDIETA Y NUÑEZ, L.: c. d., s. 92.

²² Napr. CLAVIJERO, F. J.: *Historia Antigua de México*. México, Editorial Porrúa 2003, s. 275 – 278. LOPEZ DE GOMARA, F.: c. d., s. 304 – 305. SAHAGÚN, B. de: *Historia general de las cosas de la Nueva España*, I. Madrid: DASTIN 2001, s. 518 – 524. TORQUEMADA, J. de: c. d., s. 412 – 415.

V súvislosti so vznikom aztéckeho manželstva sa žiada osobitne zdôrazniť, že na jeho platné uzavretie sa vyžadoval súhlas rodičov, resp. otcov muža i ženy, ktorí sa mali zosobášiť – uzavretie manželstva bez súhlasu otca sa považovalo za hanebnosť,²³ – ale aj súhlas mladíka, ktorý sa mal oženiť,²⁴ a napokon aj súhlas dievčiny, ktorá sa mala zaňho vydať.²⁵

Aj keď skutočnou hlavou aztéckej rodiny bol muž – manžel a otec, ktorého postavenie by sme, zohľadňujúc autentické nazeranie Aztékov na otca rodiny²⁶, mohli azda v niektorých ohľadoch pripodobniť postaveniu hlavy rímskej rodiny (*pater familias*), neznamenal to, že by jeho žena bola mala výrazne podriadené postavenie. Žena - manželka bola do značnej miery svojprávná, ako možno vidieť z toho, že mohla samostatne (teda aj bez súhlasu svojho manžela) vlastniť i nadobúdať majetok, uzatvárať zmluvy či domáhať sa svojich práv pred súdom.²⁷

Osobné vzťahy medzi manželmi zaujímavo vykresľujú viaceré osobitné útvary aztéckej prozaickej literatúry nazývané *huehuetlahtolli* (v podstate išlo o reflexívno-didaktické reči), koncipované ako súbory výchovných ponaučení, ktoré otec odovzdáva svojmu synovi alebo matka svojej dcére.²⁸ Adresáti týchto ponaučení boli nimi oboznamovaní so všetkým, čo prináša život v manželstve, zdôrazňovalo sa im, že manželskí partneri si musia navzájom prejavovať náležitú úctu a všestranne si pomáhať, že medzi manželmi má ohľadne obstarávania hmotných potrieb ich rodiny fungovať určitá deľba práce, aj keď väčší podiel na obstarávaní týchto potrieb má mať muž a pod.

Manželia vychovávali svoje deti spoločne (bolo však zaužívané, že synovia dostávali výchovu hlavne od otca, dcéry hlavne od matky), jeden aj druhý sa podľa svojich možností podieľali na obstarávaní hmotných potrieb rodiny, obaja boli povinní dodržiavať manželskú vernosť, ktorej porušenie sa trestalo

²³ KOHLER, J.: c. d., s. 90. MENDIETA Y NÚÑEZ, L.: c. d., s. 99. ZORITA, A. de: Breve y Sumaria Relación de los Señores de la Nueva España. México, UNAM 1963, s. 66.

²⁴ SAHAGUN, B. de: c. d., I, s. 518.

²⁵ KOHLER, J.: c. d., s. 90. MENDIETA Y NÚÑEZ, L.: c. d., s. 96.

²⁶ „El padre es la primera raíz y cepa del parentesco. La propiedad del padre es ser diligente, cuidadoso, que con perseverancia rija su casa y la sustente. El buen padre cría y mantiene a sus hijos, y dales buena criança y doctrina, y riñelos y dales buenos exemplos y buenos consejos, y haze tesoro para ellos y guarda. Tiene cuenta con el gasto de su casa y regla a sus hijos en le gasto ...“ (SAHAGUN, B. de: c. d., II, s. 762).

²⁷ LOPEZ AUSTIN, A.: La Constitución Real de México Tenochtitlan. México, UNAM 1961, s. 137. VAILLANT, G. C.: c. d., s. 88.

²⁸ K tomu pozri napr.: LEON PORTILLA, M. – SILVA GALEANA, L.: Huehuetlahtolli. Testimonios de la antigua palabra. México, Secretaría de Educación Pública 1991, passim.

smrťou (!)²⁹ – pravda, zdá sa, že ženatí muži, najmä ak patrili k pipiltinom³⁰ alebo zaslúžilým bojovníkom, mohli žiť, okrem so svojou manželkou, aj s ďalšími ženami ako družkami,³¹ – každý z manželov mohol v určitých prípadoch požiadať súdny orgán o rozvod (pozri nižšie) a pod.

Skutočnosť, že žena u Aztékov nebola výrazne podriadená mužovi, implicitne dokladajú aj daktoré prvky aztéckej ideológie. Tak napríklad ženy, ktoré zomreli pri pôrode, bývali prirovnávané k udatným bojovníkom, ktorí padli na bojovom poli, a podľa presvedčenia Aztékov odchádzali do rovnakého záhrobného sveta ako títo muži,³² požívajúci v aztéckej, militaristicky silne založenej spoločnosti značnú úctu.

Pomerná rovnoprávnosť manželských partnerov sa prejavovala nielen v ich osobných, ale aj majetkových vzťahoch: majetkové spoločenstvo manželov (t. j. podielové alebo bezpodielové spoluvlastníctvo rodinného majetku) nejestvovalo. Naopak, majetok manželov bol oddelený,³³ pričom počas svadobných obrádov sa (piktograficky) presne zaznamenalo, aký hnutelný a aký nehnuteľný majetok si muž a žena prinášajú do manželstva. Príslušné záznamy, ktoré uschovávali rodičia manželov, umožnili v prípade rozvodu rýchle a spravodlivé majetkové vyrovnanie bývalých manželov.³⁴

Na druhej strane, počas „pytačiek“ sa zvyklo dojednať, že nastávajúci manžel si pri uzavretí manželstva navzájom poskytnú určité majetkové hodnoty.³⁵

Aztécke rodinné právo dovoľovalo rozvod manželstva, ten však spoločnosť vnímala ako nežiaduci jav, narušujúci stabilitu sociálnych vzťahov. Rozvedenie manželstva sa považovalo za spôsob jeho ukončenia raz a navždy, nakoľko, ako som už uviedol, pre rozvedených manželov platil zákaz obnoviť ich niekdajší manželský zväzok. (Rozvedení manžel alebo manželka mohli preto uzavrieť nové manželstvo iba s tretími osobami.³⁶)

Predpokladom uskutočnenia rozvodu bol výskyt niektorého z právom uznaných dôvodov rozvodu v manželskom spolužití. V literatúre³⁷ sa ako dôvody rozvodu uvádzajú tieto skutočnosti:

²⁹ DURAN, D.: *Historia de las Indias de Nueva España e Islas de Tierra Firme*, I. México, Consejo Nacional para la Cultura y las Artes 2002, s. 266. ALVA IXTLILXOCHITL, F. de: *Obras Históricas*. Tomo I. México, UNAM 1997, s. 385. TEN ISTY: *Obras Históricas*. Tomo II. México: UNAM 1997, s. 101 – 102.

³⁰ Pipiltin (sg. pilli) predstavovali elitnú vrstvu aztéckej spoločnosti.

³¹ Napr. ALBA, C. H.: c. d., s. 38.

³² KELLOGG, S. M.: c. d., s. 105.

³³ Napr. KOHLER, J.: c. d., s. 95.

³⁴ ACOSTA, J. de: *Vida religiosa y civil de los indios*. México, UNAM, 1995, s. 87.

³⁵ Porovnaj TORQUEMADA, J. de: c. d., s. 413.

³⁶ ALBA, C. H.: c. d., s. 39.

³⁷ Napr. MARGADANT S., G. F.: c. d., s. 32. VAILLANT, G. C.: c. d., s. 88.

- a) zásadná rozdielnosť pováh manželov,
- b) neplodnosť manžela alebo manželky,
- c) „zlá, výbušná či hašterivá“ povaha manželky alebo jej „lenivosť“,
- d) agresívne správanie manžela voči manželke alebo deťom a
- e) zanedbávanie starostlivosti o hmotné potreby rodiny zo strany jedného alebo druhého manžela.

Priebeh rozvodovej procedúry zachytil J. de Torquemada.³⁸ Jeho údaje sa týkajú priebehu rozvodového procesu pred príslušným súdnym orgánom v druhom najvýznamnejšom štáte aztéckej ríše – v mestskom štáte *Tezcoco*, majú však význam aj vo vzťahu k právnym dejinám mestského štátu *Tenochtitlan* (metropola aztéckej ríše), nakoľko sudy v Tenochtitlane niekedy delegovali na sudy v Tezcocu právomoc meritórne rozhodnúť v právnych veciach, ktoré začali prejednávať, týkajúcich sa obyvateľov Tenochtitlanu³⁹ (t. j. Aztékov v užšom zmysle).

Rozvodové konanie sa začínalo na návrh jedného alebo oboch manželov (zásada dispozitívnosti). Podľa Torquemadovho opisu malo dve fázy: prvá fáza rozvodového procesu sa začala dostavením sa účastníkov konania, t. j. jedného alebo oboch manželov, pred príslušný súdny orgán. Súd najskôr udelil slovo manželovi, ktorý sa dožadoval rozvodu, aby uviedol dôvody, pre ktoré sa chce dať rozviesť. Potom vyzval druhého manžela, aby sa k týmto dôvodom vyjadril. Sudcovia ďalej obom účastníkom konania položili otázky zamerané na preskúmanie právnej podstaty ich partnerského zväzku: Ak pri tom zistili, že tento zväzok vznikol so súhlasom rodičov (otcov) oboch partnerov a zaužívanými svadobnými obradmi, teda že je riadnym (platným) manželstvom, konštatovali svoju príslušnosť prejednať jeho rozvod a konanie pokračovalo svojou druhou fázou. Ak však dospeli k opačnému záveru, teda že posudzovaný partnerský zväzok nie je riadnym manželstvom (ale iba neformálnym partnerským spolužitím), partnerov svojím výrokom odlúčili a konanie zastavili.

V druhej fáze rozvodového procesu sa súd pokúšal manželov zmieriť, a to aj pomocou určitého psychologického pôsobenia: súd manželov dôrazne upozornil na to, že rozvodom vystavia seba i svojich príbuzných trvalému dešpektu svojho okolia. Ak sa manželia v prítomnosti sudcov zmierili, konanie sa zastavilo. Ak nie, sudcovia dovolili manželovi, ktorý sa domáhal rozvodu, aby sa natrvalo odlúčil od manžela, ktorý svojím správaním dal príčinu na rozvod (t. j. aby sa odsťahoval zo spoločnej domácnosti manželov), nevydali však žiadne meritórne rozhodnutie, ktorým by boli manželstvo výslovne rozviedli. Súd takto prenechal (faktické) uskutočnenie rozvodu manželom,

³⁸ TORQUEMADA, J. de: c. d., s. 441 – 442.

³⁹ MARGADANT S., G. F.: c. d., s. 34.

čím sa vyhol jeho explicitnej aprobácii, ktorou by sa bol dostal do rozporu so všeobecne uznávanými morálnymi normami, ktorým sa rozvod manželstva priečil.

Ak muž zapudil svoju manželku bez predchádzajúceho povolenia súdu (t.j. bez toho, že by tomuto jeho počinu predchádzala práve opísaná rozvodová procedúra), bol potrestaný špecifickým difamujúcim trestom – spálením vlasov na verejnosti.⁴⁰

Majetkové pomery manželov sa po ich rozvode vyrovnali tak, že manžel, ktorý svojím správaním dal príčinu na rozvod, stratil polovicu svojho majetku v prospech druhého manžela.⁴¹

Pokiaľ ide o (spoločných) potomkov rozvedených manželov, platilo pravidlo, podľa ktorého synovia zostávali v opatere otca, dcéry v opatere matky.⁴²

2. Dočasné manželstvo

Dočasné manželstvo predstavovalo partnerské spolužitie, ktorého potenciálne funkcie boli redukované na jedinú – zabezpečenie reprodukcie. Neuzatváralo sa totiž s cieľom vytvoriť stabilné, celoživotné partnerské spolužitie a rodinné spoločenstvo, ale iba základné predpoklady na splodenie potomka. Možno súhlasiť s názorom, že dôvod, pre ktorý sa niektorí Aztékovia rozhodli pre túto formu partnerského zväzku, bol ekonomický⁴³ – uskutočnenie sobášnych obradov bolo nákladnou záležitosťou, ale aj následný dlhodobý život v manželstve, resp. v samostatnej domácnosti, ktorá by fungovala ako sebestačná hospodárska jednotka, si vyžadoval primerané hmotné zabezpečenie oboch manželov.

Pragmatickému charakteru dočasných manželstiev zodpovedal zjednodušený spôsob ich uzatvárania: uzatvárali sa bez uskutočňovania obradov potrebných na platné uzavretie riadneho manželstva, iba na základe dohovoru zainteresovaných osôb (t.j. ženícha, nevesty a ich rodičov), podľa ktorého sa malo manželstvo skončiť narodením prvého dieťaťa. Po tejto udalosti teda dočasné manželstvá zanikali, ibaže sa – na žiadosť dočasnej manželky, alebo jej rodičov, a so súhlasom dočasného manžela –, zmenili, uskutočnením príslušných sobášnych obradov, na riadne manželstvá.⁴⁴

Ak manžel po narodení dieťaťa odmietol premeniť svoje dočasné manželstvo na trvalý manželský zväzok, manželka sa vrátila do domu svojich rodi-

⁴⁰ LOPEZ DE GOMARA, F.: c. d., s. 305.

⁴¹ KOHLER, J.: c. d., s. 96.

⁴² Tamže.

⁴³ MENDIETA Y NÚÑEZ, L.: c. d., s. 96.

⁴⁴ KOHLER, J.: c. d., s. 89. MENDIETA Y NÚÑEZ, L.: c. d., s. 96. TORQUEMADA, J. de: c. d., s. 376. ZORITA, A. de: c. d., s. 60.

čov, pričom jej bývalý manžel bol povinný prestať sa s ňou stýkať.⁴⁵ Ak uvažíme, že iniciátormi uzavretia dočasných manželstiev s cieľom splodiť deti bývali bezdetní muži,⁴⁶ zdá sa pravdepodobné, že deti narodené v dočasných manželstvách zostávali po ich zániku v opatere svojich otcov.

Viazanie zániku dočasného manželstva na narodenie dieťaťa, čiže, povedané juridicky, na rozvázovaciú podmienku, ktorej realizácia bola značne neistá a časovo neohraničená, muselo viesť k rôznej dĺžke trvania individuálnych dočasných manželstiev. Môžeme ich tak výstižne označiť aj ako manželstvá na dobu neurčitú.

Dočasné manželstvo však mohlo zaniknúť aj skôr, ako sa dočasným manželom narodilo dieťa, a to rozhodnutím manžela (muža) zrušiť svoje dočasné manželstvo, na ktorého učinenie sa nevyžadovalo skoršie schválenie súdom.⁴⁷

3. Konkubinát

Konkubinátom bolo partnerské spolužitie muža a ženy, ktoré bolo založené bez akýchkoľvek formalít a ktoré mohol ktorýkoľvek z partnerov kedykoľvek bez ďalšieho zrušiť. Avšak v prípade, že neformálne spolužitie muža a ženy trvalo určitý dlhší čas a ľudia z ich okolia (príbuzní či susedia) na nich začali nazeráť tak, ako keby boli manželmi, zmenilo sa *via facti* na riadne manželstvo.⁴⁸

Polygýnnna forma partnerského spolužitia mužov a žien

Polygýnia sa v aztéckej spoločnosti tolerovala, ale z morálneho hľadiska bolo za správnejšie považované monogamné manželstvo.

⁴⁵ ALBA, C. H.: c. d., s. 38.

Uvedené pripomína inštitút manželstva na skúšku (kečuánsky: *servinacuy*) známy z juhoamerickej ríše Inkov, ktorý medzi andskými Indiánmi pretrval aj po zániku tohto štátneho útvaru a bežne sa praktizoval ešte aj v 20. st.. V odbornej literatúre sa možno stretnúť s jeho definíciou ako dohody medzi nápadníkom a otcom budúcej manželky, ktorý sa zaväzuje prijať naspäť svoju dcéru aj s potomstvom a so všetkým a vrátiť nápadníkovi prevzaté dary alebo ich ekvivalent v podobe peňazí alebo práce, ak sa partnerský zväzok nesformalizuje alebo nenadobudne trvalý charakter. Porovnaj: PUCHOVSKÝ, J.: Rodinné právo Inkov. In: Súkromné a verejné právo súčasnosti [elektronický dokument]: zborník z vedeckej konferencie doktorandov PF TU. – [1. vyd.]. – [Tmava]: Právnická fakulta Trnavskej univerzity, 2006, s. 53 – 54.

⁴⁶ Porovnaj napr.: ZORITA, A. de: c. d., s. 60.

⁴⁷ ALBA, C. H.: c. d., s. 38.

⁴⁸ KOHLER, J.: c. d., s. 89 – 90.

V polygýnnom manželstve existovala medzi manželkami (ako aj ich deťmi) istá hierarchia: Žena, s ktorou muž uzavrel manželstvo formálne (zaužívanými svadobnými obradmi), mala postavenie hlavnej manželky, a to aj vo vzťahu k žene, s ktorou jej manžel uzavrel manželstvo taktiež formálne, avšak neskôr. Naproti tomu ženy, s ktorými muž manželstvo neuzavrel formálne, ale určitým jednoduchším (menej obradným či slávnostným) spôsobom, sa nachádzali v postavení akýchsi vedľajších manželiek, pričom žena, s ktorou muž jednoduchším spôsobom uzavrel manželstvo skôr, mala lepšie postavenie ako žena, s ktorou takto muž uzavrel manželstvo neskôr.⁴⁹

Hoci deti hlavnej i vedľajších manželiek boli považované za legitímne,⁵⁰ zo zákona mohli po svojom otcovi dediť výlučne deti hlavnej manželky.⁵¹

Treba zdôrazniť, že muž mal rovnakú vyživovaciu povinnosť voči všetkým svojim manželkám (a ich deťom),⁵² čo, pochopiteľne, znemožňovalo značnej časti obyvateľstva zakladať polygýnne manželstvá. Z ekonomických dôvodov mohli teda v polygýnii žiť zväčša len pipiltin, zaslúžili bojovníci alebo zámožní obchodníci. Tí si vedľajšie manželky mohli „obstarať“ dohodou s ich rodičmi, alebo únosom žien z oblastí, do ktorých sa dostali počas vojenských ťažení.⁵³

Terminologická poznámka k partnerským spolužitiam mužov a žien

Na pomenovanie žien žijúcich v jednotlivých formách partnerského spolužitia slúžili špeciálne výrazy: Pokiaľ ide o monogamné partnerstvá, manželka sa označovala ako *cihuatlantli*,⁵⁴ dočasná manželka ako *tlacallalcahuilli*⁵⁵ a konkubína ako *temecauh*.⁵⁶ V polygýnnych manželstvách sa hlavná manželka nazývala *cihuatlantli*, vedľajšie manželky *cihuapilli*, pričom žena, ktorá sa stala *cihuapilli* na základe dohody jej rodičov s mužom, sa volala *cihuanemactli*, žena, ktorú muž uniesol z dobytého územia, *tlacihuaantin*.⁵⁷

⁴⁹ ALBA, C. H.: c. d., s. 36.

⁵⁰ Tamže.

⁵¹ Tamže, s. 36, 38.

⁵² Tamže, s. 38.

⁵³ KOHLER, J.: c. d., s. 88.

⁵⁴ TORQUEMADA, J. de: c. d., s. 376.

⁵⁵ Tamže.

⁵⁶ Tamže.

⁵⁷ Tamže. CRUZ BARNEY, O.: c. d., s. 24.

Vzťahy medzi rodičmi a deťmi

Mnohé pramene, a osobitne početné huehuetlahtolli,⁵⁸ dokladajú seriózný záujem aztéckych rodičov zo všetkých spoločenských vrstiev o náležitú výchovu potomkov, ktorá zahŕňala prípravu dieťaťa tak na manželstvo a rodičovstvo, ako aj na život v politickom spoločenstve. Rodinnú výchovu vo významnej miere dopĺňalo povinné vzdelávanie adolescentov vo verejných školách.

Vzhľadom na pomerne rovnoprávne postavenie muža a ženy v manželstve (ako aj v iných typoch partnerského spolužitia), ktoré sa okrem iného prejavovalo aj pri výchove spoločných detí, treba v aztéckom prípade hovoriť skôr o inštitúcii rodičovskej ako otcovskej moci.

Obsah rodičovskej moci môžeme vymedziť nasledovne:

- a) Obaja rodičia mali rovnaké právo napomínať a trestať svojich potomkov, jedného aj druhého pohlavia, bolo však zaužívané, že otcovia napomínali a trestali synov, matky napomínali a trestali dcéry. Právo rodičom dovoľovalo používať pri výchove ich detí tvrdé fyzické tresty,⁵⁹ a to v zásade od 9. roku veku dieťaťa.⁶⁰
- b) Rodičia nemali právo svoje dieťa svojvoľne usmrtiť.⁶¹ Telesne postihnuté deti, jedno dieťa z dvojčiek (narodenie sa dvojčiek bolo považované za „zlé znamenie“, nakoľko sa verilo, že môže spôsobiť „zmiznutie“ jedného z rodičov), a tiež deti, ktoré sa narodili v niektorý z piatich „nešťastných“ dní (azt. *nemontemi*), bývali síce zvyčajne usmrcované, zdá sa však, že nie priamo ich rodičmi, a rovnako tomu bolo aj v prípade obetovania detí bohom, ktoré uskutočňovali kňazi.⁶²
- c) Rodičia mali právo predat' svojho syna do otroctva, ak ho nedokázali užiť, alebo ak bol „nepolepšiteľný“ (s povolením príslušného súdneho orgánu).⁶³

⁵⁸ Na ilustráciu možno spomenúť povedzme huehuetlahtolli *Su plática, su enseñanza del padre con la que exhorta a su hijo cuando aún es pequeño*, koncipovanú ako reč otca k maloletému synovi, v ktorej ten svojho syna nabáda, aby sa k bežným ľuďom, ako aj k vrchnostiam správal s náležitým rešpektom, a súčasne ho poučuje, aké je dôležité, aby si jeho slová vzal k srdcu, pretože mu môžu v mnohom pomôcť v jeho neskoršom živote. Pozri LEON PORTILLA, M. – SILVA GALEANA, L.: c. d., s. 101 – 104.

⁵⁹ Napr. LOPEZ AUSTIN, A.: c. d., s. 138. Aztécke deti bývali rodičmi trestané napr. bodaním trňami, bitím palicou, zväzovaním údov či fúkaním pomletej štipľavej papriky do nosa.

⁶⁰ Porovnaj LUZ LIMA, M. de la: Control Social en México Tenochtitlan. In: *Criminalia* LII, 1 – 2, 1986, s. 11 – 12.

⁶¹ Napr. ALBA, C. H.: c. d., s. 35.

⁶² Porovnaj KOHLER, J.: c. d., s. 76 – 77.

⁶³ Napr. ALBA, C. H.: c. d., s. 33.

- d) Rodičia svojim deťom vyberali budúcich manželských partnerov a organizovali ich sobáš.

Rodičia svoju moc nad synmi nevykonávali v čase, keď tí žili a vzdelávali sa vo verejných školách.

Právnou skutočnosťou podmieňujúcou definitívny zánik rodičovskej moci bolo uzavretie manželstva osobou, nad ktorou bola táto moc vykonávaná,⁶⁴ a prípadne aj dosiahnutie určitých vojenských, civilných alebo kňazských funkcií.⁶⁵ Žena uzavretím manželstva neprechádzala z rodičovskej moci do moci svojho manžela (aspoň nie do takej, ktorú by sme mohli prirovnať k rímskej *manus*), ale sa stávala do značnej miery svojprávnou.

Nie je bez zaujímavosti, že u Aztékov bolo dieťa už od svojho počatia (teda ešte pred svojím narodením) považované za plnohodnotného človeka (!). V záujme ochrany nascitura a zabezpečenia jeho bezproblémového narodenia sa obaja jeho rodičia museli správať v súlade s istými zákazmi, príkazmi či odporúčaniami, racionálnej i iracionálnej (rituálnej) povahy,⁶⁶ čo bolo do určitej miery zabezpečené aj prostriedkami trestného práva. Napríklad budúca matka, ktorá si zámerne vyvolala potrat, bola popravená.⁶⁷

Aztécki rodičia svojim deťom už od ich útleho veku dávali rôzne ponaučenia či „rady do života“, ktorých obsah bol štandardizovaný, ako možno usúdiť z početných huehuetlahtolli, v ktorých sú tieto ponaučenia a rady podrobne zachytené.⁶⁸ Súčasťou výchovy v aztéckych rodinách bolo vedenie

⁶⁴ MARGADANT S., G. F.: c. d., s. 32 – 33.

⁶⁵ CERVANTES Y ANAYA, J. de: Introducción a la Historia del Pensamiento Jurídico en México. Vydané v jednom zväzku spolu s dielom KOHLER, J.: c. d. México: Tribunal Superior de Justicia del Distrito Federal, 2002, s. 426.

⁶⁶ Bližšie pozri: GAYOSSO Y NAVARRETE, M.: Reflexiones respecto a la posición jurídica del nasciturus en el pensamiento náhuatl. In: Anuario Mexicano de Historia del Derecho IV – 1992, México, 1993, s. 67 – 89 (pozri hlavne s. 76 – 83).

⁶⁷ Zákon zo zbierky aztéckych zákonov Libro de Oro č. 40 cit. in: KOHLER, J.: c. d., s. 189. (Popravená bola podľa tohto zákona aj osoba, ktorá tehotnej žene obstarala prostriedok na vyvolanie potratu, alebo na nej vykonala interrupčný zákrok.)

Zámerné vyvolanie potratu bolo trestným činom aj v ríši Inkov. Motiváciou jeho trestnoprávneho postihu u Inkov bol fakt, že potraty pripravovali ríšu o budúcu pracovnú silu a budúcich vojakov. Nie je bez zaujímavosti, že druh sankcie aplikovanej v prípade spáchania tohto trestného činu závisel od pohlavia plodu. Ak bol plod, ktorého sa matka zbavila, ženského pohlavia, bola potrestaná dvesto údermi bičom. Ak išlo o nenarodeného chlapca, a teda potenciálneho vojaka, matku popravili. Porovnaj: PUCHOVSKÝ, J.: Inské trestné právo. Právny obzor, 89, 2006, č. 4, s. 378.

⁶⁸ LEON PORTILLA, M. – SILVA GALEANA, L.: c. d., passim.

detí k prísnej sebadisciplíne, ba až k asketickému spôsobu života, ako aj zapájanie detí do domácich a poľných prác⁶⁹ a pod.

Deti boli povinné preukazovať obom rodičom náležitú úctu a poslušnosť. Ak tak nečinili, vystavovali sa nebezpečenstvu závažných postihov. Napríklad dieťa, ktoré sa vážne vyhrážalo svojim rodičom, ktoré na svojich rodičov vztiahlo ruku, alebo ktoré svojich rodičov vážne urazilo (resp. na nich svojím správaním uvrhlo potupu), bolo odsúdené na smrť. Takéto dieťa sa tiež *ipso iure* stalo dedičsky nespôsobilým, aby jeho potomkovia nemohli zdediť majetok jeho rodičov.⁷⁰

Náhradné rodinné vzťahy

Aztécke rodinné právo poznalo len poručníctvo ako náhradný rodinný vzťah. Poručník bol povinný najmä uspokojovať hmotné potreby poručenca a spravovať jeho majetok.⁷¹

Poručníkom detí (nedospelých v právnom zmysle), ktorým zomrel otec, sa (priamo zo zákona) stával ich strýko z otcovej strany, ktorý, ako som už uviedol, sa mohol oženiť s matkou detí svojho zosnulého brata. Ak však strýka nebolo, stával sa poručníkom týchto detí ich najstarší, resp. v právnom zmysle dospelý súrodenec mužského pohlavia. Ak ani tohto nebolo, poručníctvo nad deťmi vykonávali ich starí rodičia z otcovej strany.⁷²

Inštitút adopcie nebol Aztékom známy. M. Gayosso y Navarrete vysvetľuje túto skutočnosť hlavne poukazom na aztécke pravidlá dedičskej sukcesie, ktoré umožňovali povolávať ako dedičov nielen osoby, ktoré boli s poručiťom príbuzné v priamej línii, ale aj kolaterálov, v dôsledku čoho nebolo nutné, aby si muž, ktorý nemal (mužských) potomkov, zabezpečoval dediča osvojením inej osoby (mužského pohlavia).⁷³

⁶⁹ Bližšie pozri: LUZ LIMA, M. de la: c. d., s. 11 – 12.

⁷⁰ ALBA, C.H.: c. d., s. 14. Zákon panovníka Tezcoca Nezahualcōyotla č. 16 cit. in: KOHLER, J.: c. d., s. 172.

Okrem inštitútu dedičskej nespôsobilosti poznalo aztécke dedičské právo aj inštitút vydedenia: poručiť mohol svojho syna vydediť, ak ten bol neposlušný, mánostratný či zbabelý, alebo ak sa k poručiťovi správal surovo a neúctivo. K tomu pozri Nezahualcōyotlov zákon č. 17 cit. in: KOHLER, J.: c. d., s. 172. ALBA, C. H.: c. d., s. 45.

⁷¹ ALBA, C. H.: c. d., s. 39.

⁷² Tamže, s. 39 – 40.

⁷³ Bližšie GAYOSSO Y NAVARRETE, M.: Causas que determinaron la ausencia de la adopción en el derecho azteca. In: Memoria de IV Congreso de Historia del Derecho Mexicano, 1986, T. I, s. 383 – 397.

Záver

V aztéckej spoločnosti bolo najrozšírenejšou formou partnerského spoluzitia mužov a žien monogamné manželstvo. Jeho uzavretie v určitom veku predstavovalo morálnu povinnosť voči spoločnosti, nakoľko tá mala, prirodzene, eminentný záujem na vytvorení čo možno najlepších predpokladov na plodenie a výchovu detí, ktoré bolo možné dosiahnuť jedine v rámci manželských zväzkov ako relatívne stabilných rodinných spoločenstiev.

Uzavretie manželstva však malo aj iný význam: Osoba, tak muž, ako aj žena, ktorá uzavrela manželstvo, sa stávala dospelou v právnom zmysle, t. j. jej rodičia nad ňou prestali vykonávať svoju rodičovskú moc. V tejto súvislosti treba osobitne zdôrazniť, že žena, ktorá sa vydajom vymanila z moci svojich rodičov, neprechádzala do moci svojho manžela, ale nadobudla určitú svojprávnosť, ktorej dôsledkom bola pomerná rovnoprávnosť manželov, prejavujúca sa jednak v ich vzájomných vzťahoch (osobných aj majetkových), jednak pri výchove ich spoločných detí.

Uzatváranie manželstiev sa nespravovalo štátom vydanými predpismi, ale obyčajovým právom, s čím súvisí absencia predstaviteľov štátu (úradníkov) či kňazov pri vstupovaní mužov a žien do manželského stavu. Manželstvá vznikali výlučne určitými obradmi, ktoré uskutočňovali rodičia budúcich manželov v súčinnosti s budúcimi manželmi. U Aztékov mal teda akt uzatvárania manželstva, podobne ako povedzme u starovekých Egypťanov,⁷⁴ súkromný charakter. Naproti tomu rodinné právo iného významného štátu predkolumbovskej Ameriky – štátu Inkov síce uzavretie manželstva tiež spájalo s istými obradmi uskutočňovanými súkromnými osobami, stanovovalo však, že týmto obradom musí predchádzať zasnúbenie budúcich manželov štátnym úradníkom, čo niektorí bádatelia ponímajú tak, že verejné zasnúbenie bolo v skutočnosti uzavretím manželstva, pričom neskoršie svadobné obrady už nemali zásadný právny význam.⁷⁵

Manželstvá zanikali predovšetkým smrťou niektorého z manželov. Mohli však zaniknúť aj neprirodzene, k čomu možno zhrnúť, že rodinné právo síce dovoľovalo rozvod manželstva, zároveň však jeho uskutočnenie komplikovalo (povinnosť sudcov posúdiť podľa výpovedí manželov, či sa v ich spoluzití skutočne vyskytuje niektorý z právom ustanovených dôvodov rozvodu; povinnosť sudcov pokúsiť sa manželov v rozvodovom konaní zmieriť a zabrániť tak ich rozvodu), pretože táto inštitúcia bola v rozpore s morálnymi normami Aztékov. Ešte odmietavejší postoj k rozvodu mali Inkovia, ktorých

⁷⁴ Napr. KOLEKTÍV: Dějiny evropského kontinentálního práva. Praha, 2003, s. 38.

⁷⁵ Bližšie pozri: PUCHOVSKÝ, J.: Právne dejiny ríše Inkov a miestokráľovstva Peru. Bratislava, VO PraF UK. V tlači.

rodinné právo rozvod platne uzavretého manželstva (s výnimkou rozvodu s vedľajšími manželkami v polygýnnom manželstve) neumožňovalo vôbec.⁷⁶

Recenzent: JUDr. Ján Puchovský, PhD.

VYŠNÝ, Peter.: Aztec Family Law. HISTORIA ET THEORIA IURIS, Vol. 1, 2009, No. 2, p. 64 – 80.

To marry and to have children beyond the ages of 20 – 22 for men and 15 – 18 for women was considered a bounded duty by all Aztecs except for priests.

Polygamy wasn't prohibited, but the majority of Aztecs preferred a monogamous marriage because the life in a polygamous marriage met large expenses: a man who had two or more wives had to support them all (and all their children) alike. Only noblemen (pipiltin), elite soldiers and rich merchants could afford that.

Monogamous marriage could be either temporary or for indefinite periods. The former lasted until the birth of the first child of the couple, at which time the temporary spouses could opt either for permanent separation or for indefinite prolongation of their marital status.

People could also live together informally, i.e. in a concubinate.

The marriage for indefinite periods was entered into by special ceremonies performed by the groom, bride and their parents, without the presence of any officer or priest.

In principle, Aztec wives were neither personally (husbands didn't have such a big authority over their wives as for example, Roman *manus*), nor in the economic sense (marital property was separate) essentially subjected to their husbands.

Divorce was allowed by the law but strongly deprecated by the society.

Parental authority didn't include the right to kill the child. It disappeared with the marriage of the child.

The institution of suzerainty was reglemented by family law. Adoptions were unknown.

⁷⁶ Porovnaj: PUCHOVSKÝ, J.: Rodinné právo Inkov. In: Súkromné a verejné právo súčasnosti [elektronický dokument]: zborník z vedeckej konferencie doktorandov PF TU. – [1. vyd.]. – [Trnava]: Právnická fakulta Trnavskej univerzity, 2006, s. 53.